Jong Holland

Jong Holland

Literatuurvernieuwers in studentenkring

Het lijkt wel alsof er een explosie van talent plaatsvond tussen 1830 en 1840. De auteurs uit de eerste helft van de negentiende eeuw die wij nu nog steeds de moeite waard vinden, debuteerden vrijwel allemaal in deze jaren. Ze kwamen vooral uit Leiden en Amsterdam en staan collectief bekend als 'Jong Holland'. Het idee achter hun tijdschrift, *De Gids*, was om vanuit het verleden de literatuur te verbeteren.

Oprichting *De Gids* en nieuwe literaire genres

Tussen 1830 en 1840 veranderde de Nederlandse literatuur ingrijpend. Jonge auteurs namen het bedrijf over door de ouderen aan de zijlijn te plaatsen. Ze brachten nieuwe genres, zoals de historische roman. Ze hervormden de kritiek, die tot dan toe een magere rol had gespeeld in de literatuur. De oprichting van *De Gids* betekende dat er voor het eerst een niet persoonlijk gerichte maar wel scherpe kritiek op literaire werken geschreven werd.

De Leidse universiteit kan in de jaren dertig van de negentiende eeuw gezien worden als een literair centrum. De studenten waren onder de indruk van de grote buitenlandse romantici en zij schoolden zichzelf in vertalingen van bijvoorbeeld Byron en Victor Hugo.

Literaire kring 'Romantische Club'

Met de oprichting van de *Rederijkerskamer voor Uiterlijke Welsprekendheid* in 1833 ontstond een echte literaire kring. De voornaamste leden waren de student rechten Jan Kneppelhout, en de studenten theologie Johannes Hasebroek en Nicolaas Beets. Het doel van de kamer was elkaars voordracht te verbeteren. Naast werk van Hugo, Bilderdijk, Da Costa of Byron, werden de nieuwste eigen verzen gereciteerd. De kamer kreeg de naam van ‘Romantische Club’. Kneppelhout meende achteraf dat de kamer zich wel erg had laten meeslepen door de Romantiek:

> De strijd van het *romantisme*, welks geklikklak, uit Frankrijk tot ons overgekomen, hier te lande nagalmde, overmeesterde vele jeugdige hoofden en vond onder onze *Studenten-Auteurs*, leden der *Rederijkerskamer*, deszelfs dwependste en dolzinnigste voorvechters.

Romantische dichtverhalen en vertalingen van Lord Byron

Nicolaas Beets zou de bekendste van de Leidse studenten worden. Hij werd ook toen al op handen gedragen, zij het niet door iedereen. Een andere student-auteur schreef over hem: ‘Behalve dat hij zeer schoone verzen maakt en een fraaije stem heeft, weet hij volstrekt *niets* gelijk bij zijne ontgroening is gebleken.’ Beets publiceerde romantische dichtverhalen, zoals *Jose, een Spaansch verhaal* en *Guy de Vlaming*. Over de indruk die de voorlezing van *Jose* op een van de vrienden maakte, schreef Beets in zijn dagboek:

> Gustaaf scheen mij met eene verplette stilzwijgendheid tot den einde toe aan te horen; toen opvliegende borst hij in tranen uit en mij bij de hand vattende zeide hij: “Beets geef me de hand; ik heb u nog nooit zoo liefgehad als nu!” Nederzittende beefde hij en weende, en had het sterk op de zenuwen.

Tegen de zin van zijn vader gaf Beets ook een bundel vertalingen van Lord Byron uit. Zijn vader was bang dat Beets later in zijn carrière als dominee daar last mee zou krijgen. Beets besloot de vertaling anoniem uit te geven.

Afkeer oude letterkunde

In Amsterdam was ook een groep vrienden verenigd in hun afkeer van de oude letterkunde en hoop op een nieuw begin. Sinds het voorjaar van 1833 kwamen de student medicijnen Jan Pieter Heije, de theologiestudenten Aarnout Drost en Reinier Bakhuizen van den Brink en de jonge handelsman Everard Potgieter geregeld bij elkaar. Zij wilden het peil van de Nederlandse literatuur verbeteren. Daarvoor was eerst en vooral nodig dat de literaire kritiek serieuzer werd. Drost nam de leiding. Er werden plannen voor een nieuw tijdschrift gesmeed, *De Muzen* (1834-1835). Het was het eerste tijdschrift in Nederland waarin de literaire kritiek als een serieus genre werd beoefend.

Een nieuw tijdschrift: *De Gids*

Na zes opzienbarende nummers overleed Drost, nog geen 24 jaar oud, aan tering. Hij had toen al de historische roman *Hermingard van de Eikenterpen* uitgegeven, naast enige verhalen en romantische gedichten. Zijn vrienden van *De Muzen* gaven na zijn dood het werk uit dat nog in handschrift achtergebleven was. De Amsterdamse groep leek uit het veld geslagen, maar kwam weer bij zijn positieven toen uitgever Beijerinck redacteuren zocht voor een nieuw tijdschrift, dat zich vooral tegen de ouderwetse *Vaderlandsche Letteroefeningen* moest keren. Potgieter zag zijn kans schoon om de droom van *De Muzen* te verwezenlijken.

Verbetering literatuur met progressief-romantisch idealisme

Het eerste nummer van *De Gids* verscheen in 1837. Potgieter en Bakhuizen van den Brink bepaalden de richting van het blad, die het best omschreven kan worden als progressief-romantisch idealisme. Vooruitgang was het kernwoord, en die kwam er door te kijken naar het glorieuze verleden van Nederland in de Gouden Eeuw, en vandaaruit te werken aan een verbetering van de literatuur.

De vernieuwers van deze periode worden bij elkaar wel aangeduid als *Jong Holland*. Daar horen nog een paar schrijvers bij. In de eerste plaats Jacob van Lennep, die veel betekend heeft voor de opbloei van de belangstelling voor de historische roman. *De pleegzoon* (1833) werd meteen een succes. Daarnaast ook de belangrijkste vrouwelijke schrijver van de eeuw: Geertruida Toussaint. Haar eerste verhaal, *Almagro* (1837), is in de geest van Byron geschreven. De hoofdpersoon van haar roman is een echte romantische held, die een gespleten persoonlijkheid heeft, wiens hart naar vrijheid hunkert en die het ene moment hard en mannelijk is, en het andere moment zacht en toegewijd. Hij is een markies die voor een bestaan als zeerover heeft gekozen, maar verliefd is op een adellijk meisje, dat echter niets van zijn dubbelbestaan afweet. Het kost hem zelf echter moeite om beide rollen te spelen, en zo ontvlucht hij de salon waar ook zijn liefste aanwezig is:

> Van hier moet ik, weg, verre weg van hier; de rol, die ik hier te spelen heb, voert tot razernij: dat eeuwig afleiden van elken argwaan; dat geweldig bedwingen van elken hartstogt, is mij eene namelooze foltering […] dit leven is doodstrijd, deze schijnkalmte is hel! Voort van hier, voort, naar den ruimen oceaan, waar geest en ligchaam zich vrij gevoelen, waar elke hartstogt uitbruischen, elke stoute opwelling zich lucht geven mag, voort! naar hen, die zonder mij zijn wat het ligchaam is zonder den arm, de ziel zonder hare rede; maar… Editha verlaten, haar, de engel die mij bemint, die het mij zegt met die blikken vol onschuld, (hier werd zijne stem weemoedig, en tranen stroomden over zijn gelaat), den moed der zelfbeheersing niet te hebben voor haar, om haar bijzijn te genieten; neen, neen, Editha!

Indrukwekkend verhaal over Nederlandse hervorming

Toen Toussaint de mensen van *De Gids* leerde kennen, ging ze serieuze historische romans schrijven, waarvoor ze het verleden intensief bestudeerde. *Het huis Lauernesse* (1840) is een indrukwekkend verhaal uit de geschiedenis van de Nederlandse hervorming. Er zijn literatuurkenners die beweren dat sommige van haar personages gemodelleerd zijn naar de schrijvers van *Jong Holland*. Dat zou betekenen dat zij de hervorming van de Nederlandse literatuur wilde vergelijken met de grote religieuze hervorming uit het verleden.

Verder lezen

- Remieg Aerts, Piet Calis, Tineke Jacobi, Joke Relleke en Wiel Kusters, *De Gids sinds 1837* . ’s-Gravenhage 1987.
- Willem van den Berg en Piet Couttenier, *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900*. Amsterdam 2016, p. 201-216: ‘Het nieuwe culturele tijdschrift’, p. 216-220: ‘De almanakken, graadmeters van de literatuur?’, p. 220-238: ‘De historische roman of de geschiedenis in balkostuum’ en p. 261-279: ‘E.J. Potgieter (1808-1875), essayistisch prozaïst, criticus en dromend dichter’.
- A.L.G. Bosboom-Toussaint, *Het huis Lauernesse* (1840).
- Aarnout Drost, *Hermingard van de Eikenterpen* (1832).
- *De Gids* . Jaargang 1-3 (1837-1839).
- Rick Honings en Lotte Jensen, *Romantici en revolutionairen. Literatuur en schrijverschap in Nederland in de 18de en 19de eeuw*. Amsterdam 2019, p. 186-199: ‘De Byroniaan’ en p. 200-211: ‘De Nederlandse Walter Scott’.
- Adriaan van der Hoop jr., *De renegaat* (1838).
- Tineke Jacobi en Joke Relleke, *‘De leus van vooruitgang! Het literaire program van De Gids onder Potgieter en Bakhuizen van den Brink’* (1995).
- G.J. Johannes, ‘Een romantisch manifest? Het verbeeldingsbegrip in een recensie uit het tijdschrift “De muzen”’. In: *De nieuwe taalgids* 84 (1991), p. 289-302.
- Johannes Kneppelhout, *Studenten-Typen* (onder ps. Klikspaan) (1841).
- Jacob van Lennep, *De lotgevallen van Ferdinand Huyck* (1840).
- Jacob van Lennep, *De pleegzoon* (2 delen) (1833)
- Marita Mathijsen, ‘Concurrentie voor *De Gids* : literaire tijdschriften tussen 1835 en 1845’ (1988).
- Marita Mathijsen, *Jacob van Lennep. Een bezielde schavuit*. Amsterdam, 2018.
- E.J. Potgieter, *Proza 1837-1845* (2 delen) (1864).

https://www.literatuurgeschiedenis.org/19e-eeuw/jong-holland